

Stelselmatige oriëntatie op meervoudig informatiegebruik

Pieter Wisse

In de informatiekunde is allang een omslag nodig. Ter verduidelijking schets ik beknopt een historische ontwikkeling. Daarbij mik ik hier op een aanbeveling voor dringende heroverweging van – opzet van – informatie voor meervoudig gebruik.

Van oudsher worden met digitale technologieën aparte informatiesystemen gemaakt, zgn toepassingen. Aanvankelijk kòn dat ook niet anders, want elk computersysteem stond nog geheel op zichzelf. Toen zulke digitale technologie veranderde in informatie- en communicatietechnologie, zijn er prompt voorzieningen bijgekomen voor uitwisseling van informatie tussen toepassingen. Nota bene, het beginsel dat een toepassing apart opgezet is, bleef echter gehandhaafd. Dat is stellig versterkt, doordat het strookt met organisatorische begrenzing (met bijbehorend afgebakende verantwoordelijkheden, budgetten enzovoort). En, nogmaals, zulke apartheid was om te beginnen materieel noodzakelijk, ooit zeg ook maar volstrekt logisch; daardoor was, en kennelijk nog steeds is, bijna niemand zich er als veranderlijk beginsel van bewust (laat staan van noodzaak van informatiekundige omslag).

Voor een aparte toepassing zijn betekenissen als het ware vanzelfsprekend. Want zulke apartheid gaat gepaard met sterke beperking van het doel waarvoor de toepassing in kwestie als middel dient. Zelfs kenmerkend voor zo'n beperkt kader (lees hier ook: context) is zoiets als gespecialiseerd taalgebruik. Meestal volstaat slechts een enkel woord (algemeen: teken) om 'iets' aan te duiden. Kortom, doeltreffendheid en -matigheid met zulke, vooruit, namen is impliciet geborgd door de correlatie van een enkele toepassing met een – zeer – beperkt kader.

Met de uitwisseling van informatie worden respectievelijke kaders doorkruist die feitelijk verschillend gelden voor ongelijksoortige toepassingen. Er valt voor eenduidige betekenissen niet langer te vertrouwen op enkelvoudige naamgeving.

Wie zich van geen beperkte resp. beperkende betekenissenkaders voor aparte toepassingen bewust is, meent te herkennen dat voor allerlei toepassingen deels dezelfde informatie bijgehouden wordt. Dat lijkt dan gauw op verspilde moeite. Door zoiets als oorspronkelijk beheer enkelvoudig te voeren, zo is het idee, kan kwaliteit van gemeenschappelijke informatie verbeteren tegen per saldo minder hoge kosten. Voor dergelijke informatie zijn in de loop ter tijd verschillende namen bedacht, zoals bron-, stam-, basis-, referentie- en authentieke gegevens.

Let wel, een gemeenschappelijke bron voor informatie is grofweg een knooppunt, waardoor aparte toepassingen voortaan indirect – bepaalde – informatie uitwisselen. Dat vervangt onderlinge communicatie tussen toepassingen (en kan daarom lonen vanaf vier van zulke toepassingen).

Er gaat met/door zo'n bron weinig tot niets mis, zolang voor de aangesloten toepassingen het, zeg maar, bronkader nodig èn voldoende is. Bijvoorbeeld, indien de relevante populatie voor diverse gemeentelijke toepassingen louter zgn ingezetenen telt, is de GBA dáárvoor geschikt als basisregistratie. Daartoe is de GBA immers beperkt, te weten ingezetenen. Voor – informatie over – mensen zònder die status is de GBA juist géén bron. De kwalificatie met bron, stam, basis e.d. houdt allerminst op voorhand in, dat àlles wat qua populatie relevant is daarin geregistreerd staat. Ook voor die registers geldt altijd weer een kader.

Naarmate de toepassingskaders onderling meer verschillen, is de kans groter dat een gemeenschappelijke bron voor informatie zelfs misleidend is, met bijbehorende risico's voor taakvervulling met respectievelijke toepassingen. Omdat deze analyse doorgaans nog ontbreekt, wordt alom volhard in averechtse basisregistraties e.d. Wat voor redelijk gelijksoortige kaders, dus kleinschalig, voordelen heeft, pakt vanaf alweer wat ruimere schaal alsmaar nadeliger uit.

Voor betekenissenordening op ruimere schaal vergt eenduidige betekenis extra informatie. Ongewijzigd geredeneerd vanuit aparte toepassingen moet er steeds een aanduiding van het dienovereenkomstige kader bij. Dat blijft echter een opzet vanuit aparte toepassingen.

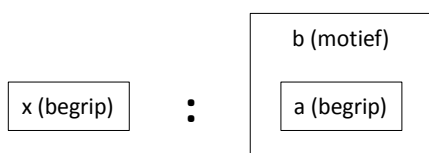
Wat houdt de nodige omslag in? We moeten niet langer in eerste aanleg volgens beperkte, want aparte toepassingskaders werken, en ons vervolgens pas om samenhang bekommeren. Dat moet andersom, met voorrang voor aldus stelselmatige betekenissenordening. Uitgaande van verschillen in samenhang kunnen we voortaan vervolgens bepalen waarin optimaal door respectievelijke toepassingen kan/moet worden voorzien. Dat valt enigszins met stadsontwikkeling te vergelijken. Afzonderlijke bebouwing volgt het stadsontwerp; dankzij de integrale aanpak kunnen voor die schaal – pas – adequate verkeersvoorzieningen worden getroffen. Aparte huizen e.d. verdwijnen zeker niet, maar veranderen functioneel door – in deze vergelijking, stedelijke – infrastructuur. Bedenk wat een woning is zonder aansluitingen op o.a. straat, gas, water, elektriciteit en riolering.

Terug naar informatieverkeer. Stelselmatige betekenissenordening met – veranderlijke – variëteit van dien vergt een modelleermethode met passende variëteit. Mijn voorstel daarvoor is [Metapatroon](#).

Voorzover tot dusver gangbare modelleermethoden ontledingen toestaan, geldt daarvoor één richting (met verdichting navenant precies omgekeerd). Qua typering kan een bepaald type diverse subtypen tellen (en in één moeite door geldt voor elk subtype als type dan het oorspronkelijke type als supertype). Wat exemplaren betreft is er eventueel een geheel met delen.

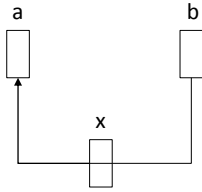
Metapatroon kent voor typering daarentegen twee ontledingsrichtingen. Uitgaande van modelleernotatie met zgn horizon bovenaan gaat het om opwaartse en neerwaartse ontleding.

Aan de hand van opwaartse ontleding moet het verschil met traditionele methoden opvallen (want die bestaat daar überhaupt niet). Volgens Metapatroon staat een begrip nooit op zichzelf (zoals volgens logisch atomisme wel axiomatisch geldt). Elk begrip (x) wordt opgevat als verbijzondering van een bepaald – blijkbaar – ruimer begrip (a) volgens een bepaald motief (b); zie figuur 1. Op grondslagen volgens semiotiek op z'n enneadisch ga ik hier niet in (maar verwijst ik naar o.a. [Semiosis & Sign Exchange, design for a subjective situationism](#), zie daar vooral hoofdstukken 2 en 4).

figuur 1

Opgetekend in een model is elke signatuur afgeleid van een – andere – signatuur volgens een context. Het aanknopingspunt voor context is eveneens een signatuur. Met een pijl wordt aangegeven welke signatuur voor de verbijzondering dient als verbijzonderde signatuur resp. als aanknopingspunt voor context. De notatie volgens Metapatroon voor zulke contextuele verbijzondering is in figuur 2 aangegeven.

figuur 2

Met zowel a als b is dus eveneens een begrip aan de orde. En daarvoor dient zich wederom de vraag naar c.q. noodzaak tot opwaartse ontleding aan. Dat kan echter niet eindeloos doorgaan. Met een horizon trekt de informatiekundig ontwerper een grens. Daarmee kiest z/hij voor wat als stelsel geldt. Voor een overzichtelijk modelleervoorbeeld met verdere uitleg van opwaartse ontleding, zie [Ingezetene, ontwerp van een contextueel-semantisch diagram met Metapatroon](#).

Intussen volstaat figuur 2 hierboven reeds om het betrekkelijke karakter te duiden van basis, referentie en noem maar op. De verbijzondering tot x vergt immers onmiddellijk dat – informatie over – zowel a als b beschikbaar is. Ofwel, voor x gelden a en b als bron. Op dezelfde manier zijn er bronnen voor a, enzovoort. Voor een bepaald stelsel houdt dat bij de veronderstelde horizon op. Met andere woorden, **inzicht in wat steeds als bronnen relevant is, resulteert uit opwaartse ontleding**. Het allermeeest bron-, referentie-, stam- of basisachtig zijn dan de informatieverzamelingen die stroken met wat direct ‘hangt aan’ de horizon (en dat is betrekkelijk volgens/voor het verkozen stelsel annex kader). Of zo’n begrip ook praktisch in aanmerking komt voor gemeenschappelijk beheer van bijbehorende informatie zal eveneens uit het stelselmatige model – moeten – blijken. **Dat belooft interessanter te zijn, naarmate er méér verbijzonderingen van afgeleid zijn**. Simpel genoeg, eigenlijk.

Strategische positionering van – nota bene, wat er nog overblijft van – basisregistraties e.d. is voor reële schaal van informatieverkeer pas mogelijk op ... basis van een stelselmatig model van netzo reële betekenissenvariëteit. De huidige praktijk verschilt daar nog sterk van (anders was er ook geen noodzaak tot omslag).

Voor – planning van – beheersbare veranderingen verdient het aanbeveling om met Metapatroon tevens een model op te stellen van hoe-het-thans-loopt. Trek ook daarvoor één horizon. ‘Hang’ daaronder naast elkaar enerzijds de modellen per toepassing, anderzijds de beschikbare bronnen. Neem vervolgens als begrips- annex gedragsverbijzonderingen de gerichte leveringen uit een bepaalde bron aan een bepaalde toepassing op. Vergelijk dat met het stelselmatige model. Ga vooralsnog ruwweg na of de stelselmatige opzet voordeliger is. Zo ja, onderzoek in nader detail wat er bij die specifieke overgang komt kijken. Wat mee moet tellen, over stelselmatig en infrastructuur gesproken, is in hoeverre de ene verbeterde voorziening tevens nuttig is voor verdere veranderingen, enzovoort.